

ONTBOSSING IN VLAANDEREN

ONZE BOSSEN OP WANDEL

Laure De Vroey

Bert De Somviele

Eva Forceville

Floris Meert

GREENPEACE

@bosplus

@greenpeace_be

INHOUDSTAFEL

Bos in Vlaanderen nog steeds bedreigd	2
Het bos op wandel	4
Negatieve hosalans	6
Waardevol bos is weerloos	7
Samen tegen ontbossing	8

BOS IN VLAANDEREN NOG STEEDS BEDREIGD

Vlaanderen is één van de meest bosarme regio's van Europa. Amper 10% van Vlaanderen is bebost. Dat is te weinig om ons te wapenen tegen de vele ecologische en maatschappelijke uitdagingen die op ons afkomen. Hoewel er de voorbije jaren stevige inspanningen zijn gedaan om de kwaliteit van onze bossen te verbeteren, en er lovenswaardige ambities voor bosuitbreiding zijn, doet de aanhoudende kap van bestaande bossen veel van die inspanningen teniet. Elke dag verliezen we in Vlaanderen meer dan een voetbalveld aan bos.

Er is de voorbije jaren weinig doortastend beleid gevoerd voor de bosbescherming die we zo dringend nodig hebben. Door de vele uitzonderingen op het ontbossingsverbod en het gebrek aan een juridische bescherming voor zonevreemde bossen, wordt ons Vlaams bosgebied stukje per stukje opgepeuzeld door andere ruimtelijke bestemmingen.

Milieuorganisaties als BOS+ en Greenpeace zien die onophoudelijke stroom aan ontbossingen en bedreigde bossen gereflecteerd in noodkreten van bezorgde burgers die strijden voor het behoud van bos en groen in hun buurt. Steeds vaker zijn zulke buurtcomités en actiegroepen ook succesvol in het beschermen van bos. Maar voor elk bos waarvoor mensen op de barricaden gaan staan, zijn er vele tientallen ontbossingsdossiers die onder de radar blijven.

Hoeveel bos er jaarlijks in Vlaanderen verdwijnt en wat hiervan de oorzaken zijn, blijft ook vandaag nog voer voor discussie. Het rapport 'Ontbossing in Vlaanderen. Onze bossen op wandel' van BOS+ en Greenpeace analyseert de weinig bekende bosdynamieken in onze regio, en formuleert aanbevelingen voor een Vlaams bosbeleid dat ons beter moet wapenen tegen de biodiversiteits- en klimaatcrisis.

De belangrijkste cijfers uit het rapport:

Amper **10%** van Vlaanderen is bebost. Daarmee is Vlaanderen één van de meest bosarme regio's van Europa.

31% van de oppervlakte bos en aaneengesloten hooggroen is 'zonevreemd' en is met andere woorden ruimtelijk bedreigd.

In de bebouwde omgeving was er in de loop van de voorbije twintig jaar een netto afname van bos en aaneengesloten hooggroen van maar liefst **10%**.

Het mechanisme voor boscompensatie bouwde in de periode 2001-2016 een achterstand van minstens **1500** hectare op.

Een compensatiebos zal per jaar slechts **1 à 2%** van de koolstof opslaan die in een oud robuust bos is opgeslagen.

Meer dan de helft van onze bossen is kleiner dan **2,5** hectare.

In 2001 was **13%** van ons bosgebied Ferrarisbos (wat betekent dat het ontstaan is voor 1778). **22%** is ontstaan voor 1850.

Tussen 2001 en 2021 werd **5088** hectare bos gekapt met vergunning, gelijk aan 1 voetbalveld per dag.

METHODIEK

Om de bosdynamieken in kaart te brengen baseerden we ons op diverse datasets, zoals de Vlaamse Bosinventaris en gegevens opgevraagd bij het Agentschap Natuur en Bos (ANB). Daarnaast hebben we een aantal cartografische analyses uitgevoerd, in de eerste plaats gebaseerd op de verschillende beschikbare Boswijzer-edities (2009 t/m 2021) en op een aantal bijkomende GIS-kaartlagen zoals de ruimteboekhouding, bosleeftijdskaat, etc. Deze kaarten hebben weliswaar hun beperkingen voor de indicatie van exacte cijfers omtrent ontbossing en bebossing, maar daar tegenover staat het grote voordeel dat ze toelaten belangrijke ruimtelijke trends te detecteren die tot op heden onderbelicht bleven. Om die dynamieken op een correcte manier te beschrijven, beperkt het rapport zich tot relatieve cijfers en grote trends. We gebruiken 'bos' niet enkel in de strikt juridische betekenis van het woord, maar verwijzen hiermee naar zowel bos als aaneengesloten hooggroenzones. Aaneengesloten hooggroen is groen hoger dan 3 meter, met een oppervlakte van minstens 0,5 hectare, een lengte/breedte verhouding van minstens 2,5, en een sluitingsgraad van de boomkronen van minstens 50%.

HET BOS OP WANDEL

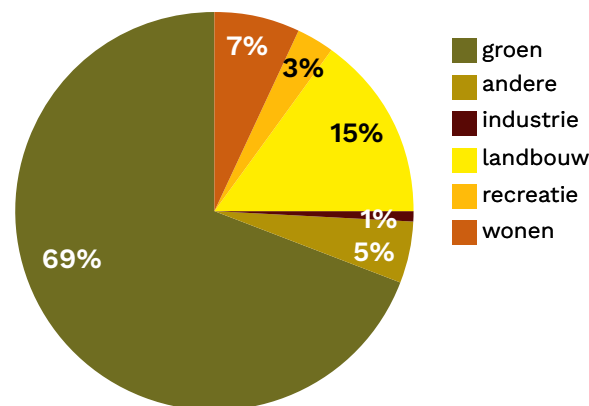
Van west naar oost naar west

De Vlaamse bossen zijn op wandel. Hoewel we op de Ferrariskaarten van eind 18de eeuw zien dat de provincie West-Vlaanderen het meest bebost was, keerde die trend de voorbije eeuwen. Vandaag tellen Limburg en Antwerpen aanzienlijk meer bos dan de andere provincies. West-Vlaanderen is zelfs extreem bosarm. Zo is het aandeel bosoppervlakte van Limburg 19 à 20% en van West-Vlaanderen amper 2 à 3%.

Maar uit onze analyse van de voorbije 30 jaar blijkt dat de bossen nu opnieuw van oost naar west aan het verhuizen zijn. De intussen bosrijke oostelijke provincies beginnen bos te verliezen, wat slechts ten dele gecompenseerd wordt door een versnipperde (her)bebossing die zich voorzichtig ook in het westen voordoet. Zo vond de voorbije 15 jaar een derde van de bosverliezen plaats in de provincie Limburg, en een derde in Antwerpen.

Weg uit woon, industrie en recreatie-gebied

Ook zien we een grote verschuiving van bos tussen planologische bestemmingen de voorbije 15 jaar. Bijna een derde van de oppervlakte bos en aaneengesloten hooggroen ligt namelijk buiten een groene bestemming en is met andere woorden ruimtelijk bedreigd, oftewel 'zonevreemd'. In de praktijk leidt dat ertoe dat bossen in harde bestemmingen zoals woon-, industrie- en recreatiegebied gekapt worden en nadien vooral gecompenseerd worden in zachtere bestemmingen zoals landbouwgebied.

Figuur 1. Deze grafiek toont de ligging van onze bossen en hooggroen per ruimtelijke bestemming volgens het gewestelijk bestemmingsplan: groenzone, woongebied, recreatiegebied, landbouwgrond, industrieterrein of andere bestemmingen. 31% is zonevreemd en dus ruimtelijk bedreigd.

Volgens onze analyse is sinds 2009 ruim 30% van het bos en aaneengesloten hooggroen in woongebied verdwenen en slechts gedeeltelijk 'gecompenseerd' in woongebied¹. Dat veroorzaakt een netto afname van het bos en aaneengesloten hooggroen in onze bebouwde omgeving met maar liefst 10%. Dat geldt in het bijzonder voor steden, waar we een grote uitstroom van stedelijk bos naar landelijk gebied zien. Zo werd in Antwerpen van de 77 hectare ontbossing tussen 2018 en 2021 slechts 2 hectare rechtstreeks binnen de gemeentegrenzen gecompenseerd.

In industriegebied vond een bosverlies plaats van 11,7%, en in recreatiegebied zagen we een afname van 4,2%. Ook deze gebieden kennen aanzienlijk meer bosverlies dan boswinst. Respectievelijk 29% en 23% wordt niet in dezelfde bestemming gecompenseerd.

In landbouwgebied zien we een relatief grote bosdynamiek. Zo vindt een vierde van de totale winsten en verliezen van bos in landbouwgebied plaats, terwijl hier maar zo'n 15% van het bosgebied staat.

¹ Dit betreft geen officiële compensatie, maar de toename in bos en hooggroen die we op de kaarten van de boswijzers constateren, op andere locaties in woongebied.

Versnipperd bos

De beweging van de bossen gaat gepaard met versnippering. Zo werd de 56 hectare ontbossing door Ineos Project One in de Antwerpse haven gecompenseerd op tientallen piepkleine perceeltjes verspreid over heel Vlaanderen.

Versnippering leidt tot minder kwaliteit. De gemiddelde aaneengesloten oppervlakte van een bos was in 2021 met amper 12,8 hectare zeer klein, en bovendien is die trend sinds 2009 negatief. We hebben een groot aantal heel kleine bossen - meer dan de helft van onze bossen is kleiner dan 2,5 hectare - en een klein aantal grote bossen die wél veel van de totale bosoppervlakte uitmaken. Amper 2% van onze bossen is groter dan 100 hectare, maar samen staan zij in voor ruim de helft (52%) van de totale bosoppervlakte. De versnippering leidt er ook toe dat onze bossen meer impact ervaren van negatieve milieu-invloeden die zich vooral voordoen langs de rand van het bos - zoals stikstofdepositie² - omdat de bosrand een relatief groot deel van het bos uitmaakt.

Oorzaak: boscompensatie

De verschuiving en versnippering van onze bossen is sterk verbonden met het mechanisme van boscompensatie, dat grotendeels gedreven wordt door opportuniteiten en grondprijzen, in plaats van visie. Ook kent het boscompensatiemechanisme een lange geschiedenis van ondermaatse monitoring en beheer, wat geleid heeft tot een enorme achterstand van wel 1500 hectare bos in 2016 dat nog gecompenseerd moet worden. Tot op vandaag is deze achterstand - die berekend werd door het Rekenhof - niet weggewerkt. De nieuwe boscompensatieregeling van 2022 pakt een aantal pijnpunten in de huidige regeling aan, onder andere door de overheden die vergunningen verlenen te responsabiliseren, lokale en strengere compensatieregelingen te faciliteren en versnippering in te perken. Het is dan ook afwachten hoe dit in de praktijk zal uitdraaien.

² Stikstofdepositie is de aanvoer van stikstof vanuit de atmosfeer naar bodem, water, vegetatie, ... Het verstoort ecologische processen, tast ecosystemen aan en vermindert de waterkwaliteit en de biodiversiteit.

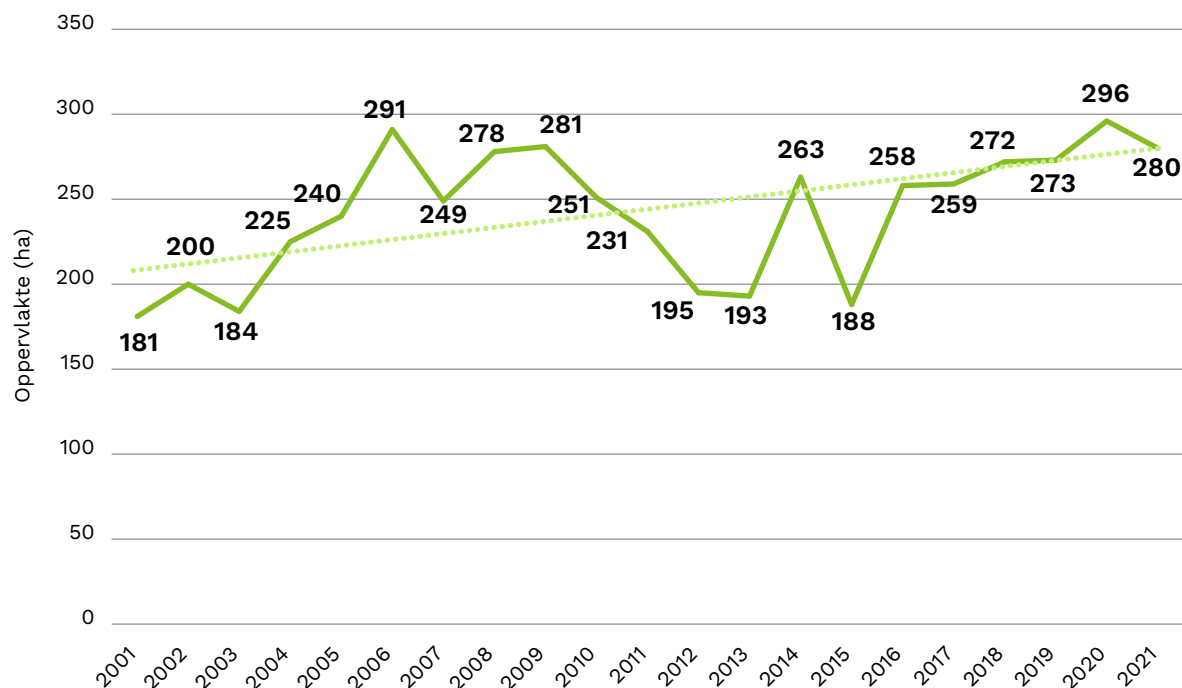
BOSCOMPENSATIE: EEN ZWAKTEBOD

In onze analyse hielden we ook rekening met de totale ontboste oppervlakte om zicht te krijgen op de trends in ontbossing. Zo zien we vier types ontbossing:

- ontbossingen met een omgevingsvergunning (al dan niet verkregen na een ministeriële ontheffing op het ontbossingsverbod)
- illegale ontbossing
- ontbossingen in het kader van Europese natuurdoelen en binnen goedgekeurde natuurbeheerplannen (natuurontbossing)
- ontbossingen van private bossen jonger dan 22 jaar, gelegen in landbouwgebied.

Waar ontbossingen die illegaal zijn of die een omgevingsvergunning hebben gekregen, gecompenseerd moeten worden, is dat niet het geval voor natuurontbossingen en ontbossingen van jonge bossen in landbouwgebied.

Zelfs als we enkel naar de vergunde ontbossingen kijken, zijn de conclusies pijnlijk. Tussen 2001 en 2021 bleef de oppervlakte vergunde ontbossing stijgen. In twintig jaar verdween maar liefst 5.088 hectare bos met vergunning, een brutoverlies van 3.5% van ons totale bosgebied. Dat komt neer op gemiddeld 242 hectare per jaar, of iets meer dan een voetbalveld per dag.

Figuur 2. Deze grafiek toont de stijgende tendens in de oppervlakte vergunde ontbossing in de periode 2001-2021.

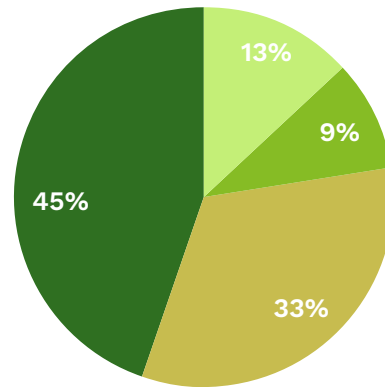
Daarnaast zien we dat het aandeel van de drie andere soorten ontbossing opgeteld zorgt voor een belangrijke bijkomende ontbossing in Vlaanderen. In de periode 2019-2021 (beschikbare gegevens over deze legislatuur) werd zo minstens 565 hectare extra bos gekapt, waarvan 404 hectare niet gecompenseerd moet worden omdat het gaat om natuurontbossing of ontbossing van jong bos in agrarisch gebied.

De bosbalans - het evenwicht tussen alle gekende ontbossingen en de boscompensatie - is voor de eerste drie jaren van deze legislatuur negatief. Er werd minstens 1.414 hectare gekapt, en slechts 1.135 hectare gecompenseerd of hersteld. Zelfs met een onvolledige dataset van de bijkomende ontbossingen (niet vastgestelde illegale ontbossing bijvoorbeeld), stellen we zo op drie jaar tijd een verlies van 279 hectare vast. Dit toont dat de huidige regelgeving ontoereikend is.

WAARDEVOL BOS IS WEERLOOS

Met zo'n 30% zonevreemd bos is de uitdaging voor een betere bescherming groot. Onder die enorme oppervlakte vallen ook ecologisch zeer waardevolle gebieden, en helaas blijken ook die acuut bedreigd. In 2015 werd een poging opgevat om de meest kwetsbare waardevolle bossen (MKWB) in kaart te brengen en te beschermen via de zogenaamde Boskaart, maar die poging ging roemrijk ten onder - en zo ook de bescherming van de MKW bossen. Tussen de opmaak van de ontwerpkaart in 2015, en de Boswijzers in 2018 en 2021, zou volgens onze analyse al zo'n 10% van de ruim 12.000 hectare gekarteerde bossen en hooggroen zijn verdwenen. Als dat tempo zich heeft doorgezet, zitten we tegen het eind van deze legislatuur aan een potentieel verlies van 15% MKWB. Zelfs als de cijfers op basis van de Boswijzers een overschatting inhouden, toont dit een alarmerende trend.

Gelukkig worden de oudste bossen zoals de Ferrarisbossen (ontstaan voor 1775) aan een lager tempo gekapt. Die bossen zijn niet alleen bijzonder waardevol en de facto onvervangbaar, maar ook zeldzaam. In 2001 was 13% van ons bosgebied Ferrarisbos en 22% ontstaan voor 1850.

- Bos ontstaan na +/- 1940
- Bos ontstaan tussen 1850 en +/- 1940
- Bos ontstaan tussen 1775 en 1850
- Bos ontstaan voor 1775

Figuur 3. Deze grafiek toont de leeftijd van onze bossen op basis van data uit 2021

Naast een verlies aan biodiversiteitswaarde, resulteert de aanhoudende boskap in een verlies van koolstofopslag. Jong compensatiebos vormt op dit gebied geen evenwaardig alternatief voor oude bossen. Ontbossing draagt zo twee keer bij aan een hogere uitstoot: door het verlies aan bestaande opslag in bodem en biomassa, maar ook doordat verdere opslag in de toekomst wordt verminderd. Een compensatiebos zal jaarlijks slechts 1 à 2% koolstof opslaan van wat in een oud robuust bos opgeslagen zit. Bovendien duurt het zeker 100 jaar vooraleer bossen hun maximale opslagcapaciteit van koolstof bereiken.

SAMEN TEGEN ONTBOSSING

Bossen hebben een belangrijke impact op onze fysieke en mentale gezondheid en dragen bij tot een verkoelend effect tijdens de steeds frequentere hittegolven. De afname, mobiliteit, verjonging en versnippering van onze bossen is dus alarmerend nieuws. Bescherming van oude bestaande bossen draagt op korte termijn veel meer bij aan het behoud van biodiversiteit en klimaatneutraliteit dan het aanplanten van nieuw bos. Mature en veerkrachtige biotopen zijn niet maakbaar van de ene op de andere dag. De vernietiging van oude bossen kan dus onmogelijk gecompenseerd worden door het aanplanten van jonge bomen elders. Daar zijn decennia en zelfs eeuwen voor nodig, en die tijd hebben we niet meer. Ook heeft de versnippering van bossen een enorme impact op de biodiversiteit binnen de bossen.

Met het oog op de verkiezingen van 2024 stellen Greenpeace en BOS+ een reeks beleidsaanbevelingen voor. Onze eis is helder: stop verder bosverlies vanaf nu. We eisen een onmiddellijk moratorium op de vernietiging van onze meest waardevolle bossen en een algemene ontbossingsstop tegen 2030. Dat veronderstelt een dringende afbakening van waardevolle bosgebieden, een globaal strengere boswetgeving, een snelle en ambitieuze realisatie van de beloofde bouwshift, en

een doordacht ruimtelijk beleid dat lokale besturen in staat stelt ruimtelijk bedreigde groengebieden te herbestemmen.

Onze eisenlijst:

- 1.** Stel een **onmiddellijk moratorium** in op de vernietiging van oud en ecologisch waardevol bos. Dit vereist de afbakening en bescherming van de meest waardevolle zonevremde bossen volgens een aantal criteria, waaronder de leeftijd, historiek, biologische waarde, ligging ten opzichte van bestaand bos en de schaal.
- 2.** Voer een **algemene ontbossingsstop** in tegen 2030, die ook in het bosdecreet wordt verankerd. Ook moeten de vrijstellingen op het ontbossingsverbod geschrapt worden, en mogen ministeriële ontheffingen op die verplichting slechts uitzonderlijk worden toegekend.
- 3.** **Zorg voor een voldoende snelle doorvertaling van de internationale ambities voor natuurbescherming en -herstel in solide en ambitieuze wetgeving op nationaal én gewestelijk niveau**, inclusief de uitvoering van de natuurherstelwet en de bescherming van 30% van het grondgebied waaronder 10% strikt beschermd.
- 4.** **Maak snel werk van een betaalbare bouwshift.** Dit is noodzakelijk om lokale overheden maximaal te stimuleren hun bedreigde bossen te herbestemmen tegen 2030. Hiervoor moet de planschaderegeling³ ook ecologische en landschappelijke waarden in rekening brengen als afwaarderingscriteria, en betaalbaar zijn voor lokale overheden.

- 5.** Garandeer een performant **boscompensatiemechanisme**, inclusief compensatie voor natuurontbossingen, wanneer ontbossing echt onvermijdelijk is.
- 6.** **Ondersteun lokale besturen in hun bosbeleid.** Dat vergt een gemeentefinanciering die de vrijwaring van open ruimte stimuleert in plaats van afstraft. Ook moeten de nodige instrumenten voor de bescherming van bossen op lokaal niveau gecreëerd worden.
- 7.** Garandeer een kwalitatieve, transparante en objectief onderbouwde **adviesing vanuit het Agentschap Natuur en Bos** bij alle aanvraagdossiers voor ontbossingsvergunningen en ontheffingen.
- 8.** Breng onze bossen in **kaart en monitor** de trends.
- 9.** Evalueer, actualiseer en verduidelijk de **richtlijnen voor de inhoud en opmaak van Milieu-effectrapporten (MER's)**, in lijn met de huidige biodiversiteit- en klimaatcrisis.
- 10.** **Treed streng op tegen illegale ontbossing.**

³ De formule waarmee bepaald wordt hoe de eigenaar van een grond met harde bestemming gecompenseerd moet worden voor de herbestemming van die grond naar een zachte bestemming, als deel van de bouwshift.

Contact
info@bosplus.be

Contact
info.be@greenpeace.org

Colofon

Deze studie en haar resultaten mogen vrij verspreid worden, mits vermelding van de bron: De Vroey, L., De Somviele, B., Forceville, E. & Meert, F. (2023). Ontbossing in Vlaanderen. Onze bossen op wandel. BOS+ en Greenpeace België.

Omslag foto Yves Adams / Vilda
Vormgeving inextremis.be

Publicatiedatum: 28 juni 2023